

Aberystwyth University

Astudiaeth gychwynnol o wallau iaith llafar ymgeiswyr arholiadau Defnyddio'r Gymraeg CBAC (Lefel Canolradd ac Uwch)

Brake, Phylip John

Published in:
Gwerddon

Publication date:
2013

Citation for published version (APA):

Brake, P. J. (2013). Astudiaeth gychwynnol o wallau iaith llafar ymgeiswyr arholiadau Defnyddio'r Gymraeg CBAC (Lefel Canolradd ac Uwch). *Gwerddon*, 1(12), 24-52.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the Aberystwyth Research Portal (the Institutional Repository) are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the Aberystwyth Research Portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the Aberystwyth Research Portal

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

tel: +44 1970 62 2400
email: is@aber.ac.uk

Phyl Brake

**Astudiaeth gychwynnol
o wallau iaith llafar
dysgwyr Cymraeg i
oedolion profiadol**

Gwerddon

CYFNODOLYN ACADEMAIDD CYMRAEG

Golygydd Yr Athro Ioan Williams

Astudiaeth gychwynnol o wallau iaith llafar dysgwyr Cymraeg i oedolion profiadol

Phyl Brake

1. Rhagarweiniad

Yn 2010-11, cofrestrodd 18,205¹ o fyfyrwyr ar gyrsiau Cymraeg i Oedolion (CiO) yng Nghymru. Fodd bynnag, nid yw pawb sy'n cofrestru yn mynd ymlaen i fod yn siaradwyr rhugl. Gwelir y llwyddiant gorau yn y ddarpariaeth ddwys sy'n defnyddio cwrslyfrau/gwerslyfrau sy'n seiliedig ar y tafodieithoedd lleol. Yng nghanolbarth Cymru, er enghraifft, mae *Cwrs Sylfaenol Ceredigion* yn cael ei ddefnyddio yn y de ac *Wlpan y Gogledd* yn y gogledd. Er bod y ddau gwrs hyn yn dilyn yr un egwyddorion pedagogaidd, mae'r ffurfiau a gyflwynir ynddynt yn wahanol i'w gilydd o ran ffonoleg, geirfa a chystawen. Ond, pa werslyfr bynnag a ddefnyddir, ymddengys fod yna batrwm i'r gwallau iaith llafar a glywir. Gan hynny, mae i'r astudiaeth ymchwil gychwynnol hon ddau brif amcan:

- i) adnabod a dosbarthu'r gwallau iaith llafar mwyaf cyffredin a wneir gan ddysgwyr Cymraeg i oedolion profiadol; ynghyd ag
- ii) adnabod newidynnau ieithyddol posibl ar gyfer astudiaeth gynhwysfawr o sut y mae gwallau iaith llafar yn ymbatymu yn lleferydd dysgwyr CiO profiadol.

2. Cefndir i'r astudiaeth gychwynnol

Mae peth gwaith eisoes wedi ei wneud ar wallau iaith dysgwyr Cymraeg. Creodd Evans (1986) dacsioni o'r gwallau iaith a wneir gan ddysgwyr CiO ar Lefel 2 yn y Fframwaith Cymwysterau Cenedlaethol (FfCC). Astudiodd Powel (1987) wallau Cymraeg ysgrifenedig a llafar disgyblion 11 oed mewn dwy ysgol gynradd. Ysgrifennodd Price (1997) draethawd PhD ar y dadansoddiad o wallau iaith a wneir mewn arholiadau CiO. Dangosodd Price:

- i) fod y rhan fwyaf o wallau cystawennol a nodwyd ganddo yn rhai lleol yn hytrach na rhai global, h.y. nid yw'r gwallau iaith yn amharu ar ystyr yr hyn y ceisir ei fynegi yn yr iaith darged;
- ii) nad yw'n bosibl dosbarthu enghreifftiau o wallau cystawennol nac yn rhai rhyngieithol nac yn rhai datblygol mewn nifer fawr o achosion;
- iii) fod y rhan fwyaf o wallau cystawennol a nodwyd ganddo yn rhai datblygol;
- iv) fod gwallau geirfaol yn brin o'u cymharu â gwallau cystawennol;
- v) fod gwagedd yn gwneud llai o wallau iaith na dynion; ac

¹ O ddata a gyflwynwyd i AdAS gan y chwe Chanolfan Cymraeg i Oedolion Rhanbarthol.

- vi) nad yw Cymreictod yr ardal y mae dysgwyr yn byw ynddi'n effeithio ar gywirdeb ei iaith ysgrifenedig yn yr iaith darged.

Wrth gwrs, rhaid cofio fod gwaith Price yn seiliedig ar sgrïptiau arholiadau CiO CBAC;² does a wnelo ddim â Chymraeg *llafar* y dysgwyr. Gan fod y rhan fwyaf o ddysgwyr yn defnyddio'r sgîl siarad yn fwy aml na'r sgîl ysgrifennu, ar siarad yr iaith darged y mae'r pwyslais yn y rhan fwyaf o gyrsiau Cymraeg i oedolion. Adlewyrchir hyn yng nghynlluniau marcio arholiadau CiO CBAC; yn achos Defnyddio'r Gymraeg: Canolradd (DGC), mae'r dasg sgwrsio a'r prawf llafar yn cyfrif am 55 y cant o'r holl farciau sydd ar gael tra, yn achos Defnyddio'r Gymraeg: Uwch (DGU), mae'r prawf llafar yn cyfrif am 45 y cant o'r holl farciau sydd ar gael, ac mae cywirdeb yn un o'r meini prawf asesu.³ Felly, mae astudiaeth o wallau iaith llafar ymgeiswyr yr arholiadau hyn yn hirddisgwyliedig.

3. Dewis y sampl o hysbyswyr

Penderfynwyd y byddai recordiadau o brofion llafar ymgeiswyr arholiadau CiO CBAC ar Lefelau 2 a 3 yn y FfCC⁴ yn addas iawn ar gyfer yr astudiaeth gychwynnol, a hynny am ddau reswm:

- i) Maent yn gynrychioladol o ddysgwyr CiO ar Lefel 2 a 3 yn y FfCC;
- ii) Maent yn adnawdd hawdd ei gyrchu.

Ysgrifennwyd at ymgeiswyr arholiadau DGC a DGU 2010, i geisio eu caniatâd i ddefnyddio'r recordiadau o'u profion llafar. Gan mai astudiaeth gychwynnol yw hon, barnwyd y byddai 15-20 o hysbyswyr yn ddigonol ar ei chyfer. Felly, dewiswyd y sampl terfynol ar yr egwyddor o'r cyntaf i'r felin. Ymatebodd 17 o ymgeiswyr. Mae hyn yn cynrychioli canran nid bychan o holl ymgeiswyr y ddau arholiad. Dengys Ffigur 1 niferoedd ymgeiswyr DGC rhwng 2003 a 2009.

Roedd y sampl yn cynnwys recordiadau o wyth ymgeisydd DGC a naw ymgeisydd DGU. Dynion oedd saith o'r hysbyswyr a merched oedd y 10 arall. Fodd bynnag, cafwyd cynifer o wallau iaith sylfaenol yn recordiadau dau o'r hysbyswyr, rhaid oedd eu diystyrru. Nid oedd ansawdd rhai o'r recordiadau'n dda, ac roedd hi'n anodd clywed lleisiau'r ymgeiswyr yn glir.

4. Gorolwg o hyfedredd ieithyddol hysbyswyr yr astudiaeth gychwynnol

Ar y cyfan, cafwyd fod ynganiad a goslef yr hysbyswyr yn dda iawn, yn enwedig y rhai sy'n byw yng ngogledd-orllewin Cymru. Ond, hyd yn oed yn yr achos hwn, mae yna duedd gan rai sy'n enedigol o Loegr i ynganu'r sain ôl hanner caeedig [ɔ] neu'r sain ôl gaeëdig [u] fel y ddeusain Saesneg safonol [əu] mewn geiriau fel 'cold' 'bold', e.e. [kɒl'tɪnəu] yn lle [kə'tɪno] a [nəu] yn lle [ŋu]. Mae un hysbysydd yn dod o ogledd Iwerddon, ac mae ffonoleg

² Yr hen *Arholiad Defnyddio'r Gymraeg* (Lefel 2 yn y FfCC) ac *Arholiad Defnyddio'r Gymraeg: Uwch* (Lefel 3 yn y FfCC).

³ *Manyleb Uned Arholi Canolradd 2011; Manyleb Uned Arholi Uwch 2011.*

⁴ *Arholiad Defnyddio'r Gymraeg: Canolradd* (Lefel 2 yn y FfCC) ac *Arholiad Defnyddio'r Gymraeg: Uwch* (Lefel 3 yn y FfCC).

a goslef ei famiaith yn amlwg yn y ffordd y mae'n ynganu'r Gymraeg, yn enwedig o ran ansawdd ei ddeuseiniaid ynghyd â'i ddefnydd o'r sain grych ôllofannol leisiol [ɫ] yn lle'r sain grych flaenlofannol leisiol [r] – fel a geir yn Saesneg lwerddon. Mae sawl hysbysydd yn enedigol o dde Cymru, ac maent yn meddu ar oslef Gymraeg naturiol. Fodd bynnag, mae tuedd gan rai ohonynt i hepgor ffurfiau berfol. Mae rhai hefyd yn camynganu geiriau a'u rhoi yn y drefn anghywir. Mae dau arall yn cael gwaith mawr i'w mynegi eu hunain yn y Gymraeg o gwbl. Mae'r sain ganol [ə] yn cael ei hynganu fel y sain flaen agored [a] gan rai.

Mae drysu rhwng amserau'r ferf yn gyffredin. Mae un hysbysydd DGU yn defnyddio'r presennol yn lle'r gorffennol arferiadol. Mae hefyd yn defnyddio'r presennol perffaith yn lle'r gorffennol cryno bron yn gyson drwy'r recordiad. Fel eraill, mae'n cynnwys 'bod' ac 'mae' yn yr un cymal enwol yn ogystal â hepgor ffurfiau personol 'bod' yn gyfan gwbl.

Mae un hysbysydd yn ddiddorol iawn. Mae'n dod o deulu di-Gymraeg a ymfudodd i gefn gwlad Cymru. Cafodd ei addysg drwy gyfrwng y Gymraeg yn yr ysgol gynradd, ond cafodd ei addysg uwchradd drwy gyfrwng y Saesneg. Penderfynodd ailddysgu'r iaith drwy wneud cwrs Wlpan ar ôl gadael yr ysgol. Mae'n ynganu Cymraeg yn arbennig o dda, ac mae wedi meistrolu cystrawen iaith lafar y de. Yn wahanol i'r mwyafrif o'r hysbyswyr eraill, ar y cyfan, mae'n treiglo'n gywir ac yn gyson.

5. Adnabod gwallau iaith llafar yr hysbyswyr

Mae Price (1997, 31) yn diffinio gwall iaith fel: '[y] camddefnydd o eitem ieithyddol (e.e. gair, eitem ramadegol, gweithred leferydd, etc.) oherwydd dysgu diffygiol neu anghyflawn [gan y dysgwr].' Mae hyn yn gwbl resymol wrth drafod yr iaith ysgrifenedig, ond beth yn hollol yw gwall iaith llafar? Yn ôl Bussmann (1996, 449): 'Speech errors, commonly referred to as slips of the tongue (Latin: *lapsus linguae*), are conscious or unconscious deviations from the apparently intended form of an utterance'. Ymdrinnir yn fras â gwallau iaith llafar ym Mwletinâu Arholiadau CiO blynyddol CBAC. Er enghraifft, yn 2003, nodwyd y gwallau iaith llafar canlynol yn adroddiadau prif arholwyr yr arholiadau dan sylw (Davies, 2003, 2324, 28):

Defnyddio'r Gymraeg: Canolradd

- camddefnyddio amserau'r ferf – cymysgu'r amherffaith a'r gorffennol neu'r presennol a'r gorffennol;
- methu ag ateb cwestiynau yn gywir – ie/nage, ayyb;
- camddeall neu gamddefnyddio *pam?*, *pryd?* a *pan*;

Defnyddio'r Gymraeg: Uwch

- i) Ymatebion;
- ii) Is-gymalau enwol, e.e. *dw i'n gwybod mae hi'n gweithio yno*;

- iii) Rhifau, e.e. *pedwar plant, dau fechgyn*;
- iv) Treigladau syml, e.e. *llawer o plant, gormod o gwaith, mae'n pwysig*;
- v) *Os mae; mewn fy nhŷ; mae rhaid i mi yn mynd*.

Yn fwy diweddar, nodwyd y gwallau iaith llafar canlynol gan y prif arholwyr (Davies, 2009, 66, 78):

Defnyddio'r Gymraeg: Canolradd (2008)⁵

- Arddodiad anghywir, e.e. *gofyn atoch chi, dweud atoch chi, sgwennu i chi / ysgrifennu wrthoch chi*;
- Y ffurf bwyslais, e.e. *bod mae, credu bod y ganolfan ydy'r gorau*;
- Cymysgu'r enw gwaith a'r ferf gweithio.

Defnyddio'r Gymraeg: Uwch (2009)

- Camynganu: *diddorol; myfyriwr*;
- Yn traethiadol: *mae'n posib; mae'n pwysig; mae'n diddorol*;
- Is-gymalau enwol: *dwi'n meddwl bod mae hi'n anodd; dwi'n credu bod maen nhw'n gweithio yno*;
- *Os mae'n mynd; siarad i; dweud i; dau flwyddyn; yn eisiau; dylai fi; dylai athrawon yn*.

Nid yw'r rhestrau hyn yn gyflawn, wrth reswm, ac mae'r gwallau y dewiswyd eu nodi gan y prif arholwyr yn dibynnu, i raddau helaeth, ar y rhai a wnaeth yr argraff fwyaf arnynt adeg ysgrifennu'r adroddiadau. Dylai astudiaeth drylwyr o wallau iaith llafar dysgwyr profiadol arwain at greu tacsonomi systematig a fydd o ddiddordeb i bawb sy'n ymwneud â maes Cymraeg i oedolion, yn enwedig ysgrifennwyr cyrsiau, ymarferwyr ac arholwyr. Ymhellach, drwy raddoli gwallau yn ôl eu hamledd a'u harwyddocâd ieithyddol, gellir pennu pa rai y dylid rhoi sylw arbennig iddynt yn ystod y broses addysgu. Gan hynny, penderfynwyd craffu ar y recordiadau a ddetholwyd ar gyfer yr astudiaeth gychwynnol a nodi unrhyw nodweddion y gellid dadlau eu bod yn wallau o safbwynt normau disgwylidiedig yr iaith llafar neu ynteu'r iaith ysgrifenedig. Darganfuwyd fod modd dosbarthu'r gwallau iaith llafar a nodwyd yn yr astudiaeth ymchwil gychwynnol fel a ganlyn:

- i) Rhai ffonolegol: gwallau'n ymwneud ag ynganu geiriau;
- ii) Rhai morffolegol: gwallau'n ymwneud ag adeiladu geiriau;
- iii) Rhai morffoffonolegol: gwallau yn ymwneud â threiglo geiriau;

⁵ Nid yw'n glir ai gwallau iaith llafar yn unig sydd yma, gan y cyfeirir at y rhain fel 'y gwallau iaith mwyaf cyffredin'.

- iv) Rhai cystrawennol: gwallau'n ymwneud â sut y rhoir geiriau at ei gilydd i ffurfio brawddegau;
- v) Rhai rhyngieithol: gwallau'n ymwneud ag ymyrraeth mamiaith yr hysbysydd (Saesneg yn achos pob un o'r hysbyswyr yn yr astudiaeth ymchwil gychwynnol hon) (Selinker, 1972).

Wrth gwrs, mae modd dadlau fod llawer o'r gwallau iaith a nodwyd yn yr astudiaeth ymchwil gychwynnol yn rhai rhyngieithol. Mae hyn yn taro dyn yn od gan y byddid yn disgwyl i natur fformiwlâig y prawf llafar olygu fod ymgeiswyr yn cynhyrchu llai o enghreifftiau o ryngiaith nag y byddent yn ei wneud mewn sgwrs ddigymell.

Un o nodweddion rhyngiaith dysgwr yw fod ynddi lawer mwy o amrywio nag yn iaith siaradwr brodorol. Bydd y brif astudiaeth yn profi hypotheses ystadegol i ddarganfod a oes yna gydberthynas rhwng y defnydd o wallau iaith llafar gan ddysgwyr CiO profiadol a ffactorau allieithyddol megis cyd-destun, ffurfioldeb, rhyw, oedran a statws cymdeithasol (Fasold a Preston, 2007; Tarone, 2009). Dengys Tablau 1-5 restr gyflawn o'r gwallau iaith llafar a nodwyd yn yr astudiaeth hon. Defnyddir yr orgraff Gymraeg i drawsysgrifio'r enghreifftiau, gan nodi'r gwall ei hunan mewn print bras wedi ei ddilyn gan drawsgrifiad ohono yn Yr Wyddor Seinegol Ryngwladol (International Phonetics Alphabet [IPA]) rhwng cromfachau petryal. Dengys Tabl 6 y nifer o wahanol fathau o wallau iaith llafar a adnabuwyd yn yr astudiaeth hon tra bo Ffigur 2 yn dangos y canrannau.

Gwelwn mai gwallau cystrawennol yw'r dosbarth mwyaf o wallau a chanddo 37 y cant o'r holl fathau gwahanol o wallau a adnabuwyd. Diddorol nodi mai gwallau morffoffonolegol yw'r ail ddosbarth mwyaf a chanddo 33 y cant. Fel arfer, nid yw camdreiglo/methu â threiglo'n ymyrryd ar ystyr yr hyn a ddywedir; maent, fel y tybia Price (1997, 83, 129), yn wallau lleol.

6. Cwestiynau ymchwil y brif astudiaeth

Un o brif amcanion yr astudiaeth gychwynnol hon yw ceisio penderfynu pa gwestiynau ymchwil i'w gofyn yn y brif astudiaeth. Lluniwyd yr holiadur a anfonwyd at hysbyswyr yr astudiaeth gychwynnol – yr un un y bwriedir ei anfon at hysbyswyr y brif astudiaeth – yn ofalus i gynnwys manylion personol yr hysbyswyr. Gan hynny, bydd modd gofyn y cwestiynau canlynol:

- i) A oes yna gydberthynas rhwng gwallau iaith dysgwyr profiadol a'r cyd-destun y'u gwneir ynddynt?
- ii) A oes yna gydberthynas rhwng gwallau iaith dysgwyr profiadol ac oedran?
- iii) A oes yna gydberthynas rhwng gwallau iaith dysgwyr profiadol a rhyw?
- iv) A oes yna gydberthynas rhwng gwallau iaith dysgwyr profiadol ac addysg?
- v) A oes yna gydberthynas rhwng gwallau iaith dysgwyr profiadol a chefnidir ieithyddol?

- vi) A oes yna gydberthynas rhwng gwallau iaith dysgwyr profiadol ac ardal eu magwraeth?
- vii) A oes yna gydberthynas rhwng gwallau iaith dysgwyr profiadol a'u hymwneud â'r Gymraeg tu allan i'r dosbarth?
- viii) Pa ffactorau allieithyddol sy'n cael y draweffaith fwyaf ar ddatblygiad ieithyddol dysgwyr CiO?

Yn ogystal, mae'r holiadur yn cynnwys cwestiynau manwl ar sut, ac am ba hyd, y mae'r hysbyswyr wedi bod yn dysgu'r Gymraeg, ynghyd â pha gymwysterau sydd ganddynt yn yr iaith a'u barn nhw o ddulliau pedagogaidd y tiwtoriaid y maent wedi astudio o danynt. Gall y cwestiynau hyn gael eu haddasu i'w cynnwys ymhlith y cwestiynau ymchwil.

I sicrhau canlyniadau ystadegol dilys i'r cwestiynau hyn, bydd angen sampl llawer mwy o faint o hysbyswyr.

7. Pennu newidynnau ieithyddol

Erfyn hanfodol mewn astudiaeth sosioieithyddol yw cysyniad y newidyn ieithyddol (linguistic variable). Efen haniaethol yw'r newidyn ieithyddol sy'n meddu ar wahanol amrywion ieithyddol (linguistic variants, **amrywyn** [un.]), a'r rheiny'n aml iawn dan reolaeth ffactorau cymdeithasol. Deil Labov (1966) y dylai newidyn ieithyddol fod:

- ag amledd uchel (high frequency);
- yn rhan annatod o strwythurau mwy o faint; ac yn
- gallu cael ei feintioli ar raddfa linol (linear scale).

Oherwydd eu hamledd uchel, fel arfer, nodweddion ffonolegol sy'n gwneud y newidynnau ieithyddol gorau. Ond gellir ystyried nodweddion gramadegol ac eitemau geiregol yn newidynnau ieithyddol yn ogystal. I allu trin gwall iaith fel newidyn ieithyddol felly mae angen sicrhau ei fod:

- i) yn meddu ar fwy nag un amrywyn; ac
- ii) yn digwydd yn ddigon aml i sicrhau dadansoddiad ystadegol ystyrlon.

I ddechrau, mae angen sicrhau fod y gwall dan sylw i'w gael yn iaith lafar mwy nag un hysbysydd. Dengys Tabl 7 amledd y gwallau a glywyd gan yr hysbyswyr unigol.

O ystyried y ffactorau hyn, ceir y newidynnau ieithyddol posib canlynol:

1. Arddodiad anghywir;
2. Camynganu gair neu ymadrodd;
3. Gair (cyffredin) anghywir;

4. Methu â threiglo ar ôl 'o';
5. Methu â threiglo ar ôl 'yn traethiadol';
6. Methu â threiglo gwrthrych uniongyrchol y ferf;
7. Presennol perffaith yn lle'r gorffennol cryno.

Disgrifiadau o'r newidynnau ieithyddol

(1) (AC)

Mae'r newidyn hwn yn mesur presenoldeb neu absenoldeb yr arddodiad cywir mewn ymadrodd adferfol, ac fe'i nodweddir gan ddau amrywyn:

(AC)-1 ([presenoldeb yr arddodiad cywir])

(AC)-2 ([absenoldeb yr arddodiad cywir])

Defnyddir canran i gyfrif sgoriau unigol.

(2) (YC)

Mae'r newidyn hwn yn mesur presenoldeb neu absenoldeb ynganiad cywir eitem eiregol, ac fe'i nodweddir gan ddau amrywyn:

(YC)-1 ([ynganiad cywir])

(YC)-2 ([ynganiad anghywir])

Defnyddir canran i gyfrif sgoriau unigol.

(3) (EEB)

Mae'r newidyn hwn yn mesur presenoldeb neu absenoldeb eitem eiregol briodol, ac fe'i nodweddir gan ddau amrywyn:

(EEB)-1 ([eitem eiregol gywir])

(EEB)-2 ([eitem eiregol anghywir])

Defnyddir canran i gyfrif sgoriau unigol.

Gan fod yna botensial i bob eitem eiregol gael ei gynnwys yn y newidyn hwn, bydd angen ceisio adnabod set benodol o eiriau i'w gynrychioli ar gyfer y brif astudiaeth.

(4) (TMo)

Mae'r newidyn hwn yn mesur presenoldeb neu absenoldeb y treigladd meddal ar ôl yr arddodiad 'o', ac fe'i nodweddir gan ddau amrywyn:

(TMo)-1 ([presenoldeb y treigladd meddal])

(TMo)-2 ([absenoldeb y treigladd meddal])

Defnyddir canran i gyfrif sgoriau unigol.

(5) (TMyn)

Mae'r newidyn hwn yn mesur presenoldeb neu absenoldeb y treigladd meddal ar ôl 'yn traethiadol', ac fe'i nodweddir gan ddau amrywyn:

(TMyn)-1 ([presenoldeb y treigladd meddal])

(TMyn)-2 ([absenoldeb y treigladd meddal])

Defnyddir canran i gyfrif sgoriau unigol.

(6) (TMGU)

Mae'r newidyn hwn yn mesur presenoldeb neu absenoldeb y treigladd meddal ar ddechrau gwrthrych uniongyrchol y ferf gryno, ac fe'i nodweddir gan ddau amrywyn:

(TMGU)-1 ([presenoldeb y treigladd meddal])

(TMGU)-2 ([absenoldeb y treigladd meddal])

Defnyddir canran i gyfrif sgoriau unigol.

(7) (PP)

Mae'r newidyn hwn yn mesur y defnydd o'r presennol perffaith yn lle'r gorffennol cryno, ac fe'i nodweddir gan ddau amrywyn:

(PP)-1 ([y defnydd cywir o'r gorffennol cryno])

(PP)-2 ([y presennol perffaith yn lle'r gorffennol cryno])

Defnyddir canran i gyfrif sgoriau unigol.

Fodd bynnag, gan y trafodir eitemau gramadegol yn lle rhai seinegol, mae niferoedd y dangosynnau'n gallu bod yn isel. Gall nifer fechan o ddangosynnau ddod â gwyrduedd i'r sgôr canlynol. I osgoi'r perygl hwn, bwriedir anwybyddu unrhyw sgôr sy'n seiliedig ar lai na deg dangosyn. Felly, mae'n bosibl y bydd angen adolygu rhai o'r newidynnau ieithyddol ar gyfer y brif astudiaeth.

Gwelwn mai newidynnau arwahanol (discrete variables) yw'r rhai uchod i gyd.

8. Pennu newidynnau annibynnol

Newidyn annibynnol yw ffactor allieithyddol a all ddylanwadu ar y defnydd o'r amrywion o fewn newidyn ieithyddol. Dangosodd gwaith Labov (1972) (ynghyd ag eraill fel Gumperz a Hymes [1972]) fod gan ffactorau allieithyddol fel sefyllfa, oedran, rhyw, cefndir sosioeconomaidd ac addysgol, ddylanwad mawr ar y defnydd o amrywion newidyn ieithyddol gan unigolyn. Bwriedir ymchwilio'n fanwl i'r berthynas rhwng y newidynnau ieithyddol (h.y. y gwallau iaith) a'r newidynnau annibynnol canlynol:

1. Oedran
2. Rhyw
3. Addysg
4. Man geni
5. Preswylfa
6. Magwraeth

Bwriedir rhannu'r prif newidynnau annibynnol a fydd yn sail i'r dadansoddiad ystadegol fel a ganlyn:

1. **Rhyw:** Rhennir yr ymgeiswyr yn ddynion ac yn fenywod;
2. **Oedran:** Rhennir yr ymgeiswyr yn fandiau, e.e. 16-25 oed, 26-35 oed, 36-45 oed, ayyb.
3. **Man Geni:** Rhennir yr ymgeiswyr yn ôl natur ieithyddol yr ardal y'u magwyd ynddi;
4. **Preswylfa:** Rhennir yr ymgeiswyr yn ôl natur ieithyddol yr ardal y maent yn byw ynddi;
5. **Magwraeth:** Rhennir yr ymgeiswyr yn ôl natur ieithyddol yr aelwyd y'u magwyd arni.

9. Casgliadau

Mae'r astudiaeth ymchwil gychwynnol hon wedi llwyddo i adnabod gwahanol fathau o wallau iaith llafar a wnaethpwyd gan sampl fechan o ymgeiswyr yn ystod y profion llafar arholiadau DGC a DGU 2010. Dosbarthwyd y gwallau iaith llafar ar sail gramadeg ac ymyrraeth mamiaith yr hysbyswyr, sef y Saesneg yn achos pob un ohonynt. Gobeithir y bydd y dosbarthiad rhagarweiniol hwn o ddefnydd i ysgrifenywyr cyrsiau CiO ac i ymarferwyr yn y maes fel ei gilydd, wrth iddynt fynd ati i lunio strategaethau dysgu ac addysgu i helpu dysgwyr i fagu hyder ac i ymgynhyrchu at rugledd yn yr iaith.

Yn ogystal, darganfuwyd fod y mwyafrif llethol o'r gwallau iaith hyn yn rhai lleol. Diddorol nodi hefyd fod 33 y cant ohonynt yn rhai morffonolegol, h.y. eu bod yn ganlyniad i naill ai camdreiglo neu ynteu ddiffyg treiglo.

Yn olaf, llwyddwyd i adnabod nifer o wallau iaith llafar y gellir eu defnyddio yn y brif astudiaeth i ddangos a oes yna gydberthynas rhyngddynt a ffactorau allieithyddol megis cyd-destun, rhyw, oedran, magwraeth a chefnidir cymdeithasol. Dyma a fydd sail y cwestiynau ymchwil a ofynnir yn y brif astudiaeth ymchwil a fydd, yn ei thro, yn seiliedig ar sampl llawer mwy o faint o hysbyswyr, ac felly, yn fwy cynrychioladol o ddysgwyr CiO profiadol.

Bydd y brif astudiaeth hefyd yn ein hysbysu o ba ffactorau allieithyddol sy'n cael y draweffaith fwyaf ar ddatblygiad ieithyddol dysgwyr CiO. Bydd hyn, yn ei dro, yn arwain at greu argymhellion wedi eu hanelu yn bennaf at ysgrifenyddwyr cyrsiau, ymarferwyr a threfnwyr gweithgareddau anffurfiol a lled ffurfiol gyda'r nod, yn y pen draw, o droi dysgwyr CiO yn siaradwyr Cymraeg rhugl a hyderus.

Llyfryddiaeth

Bussmann H., Trauth G. a Kazzazi K. (1996), *Routledge Dictionary of Language and Linguistics* (Llundain: Routledge).

Davies, E. (2007), *Adroddiad ar Arholiadau Cymraeg i Oedolion 2007* (Caerdydd: CBAC).

Davies, E. (2009), *Adroddiad ar Arholiadau Cymraeg i Oedolion 2009* (Caerdydd: CBAC).

Evans, J. (1986), *Llunio Arholiad Safon Gyffredin i Oedolion sydd yn Dysgu Cymraeg fel Ail Iaith* (Pontypridd: Prifysgol Morgannwg, Polytechnig Morgannwg gynt).

Evans, J. (1986), *Llunio Arholiad Safon Gyffredin i Oedolion sydd yn Dysgu Cymraeg fel Ail Iaith* (Pontypridd: Prifysgol Morgannwg).

Fasold, R. a Preston, D. (2007), 'The psycholinguistic unity of inherent variability: Old Occam whips out his razor', yn Bayley, R. a Lucas, C. (goln.), *Sociolinguistic Variation: Theory, Methods, and Applications* (Caergrawnt: Gwasg Prifysgol Caergrawnt), tt. 4-69.

Gumperz, J. J. a Hymes, D. (goln.) (1972), *Directions in Sociolinguistics: the Ethnography of Communication* (Llundain: Holt, Rinehart a Baylis).

Labov, W. (1966), 'The social stratification of (r) in New York city department stores', yn Labov, W. (1972), tt. 43-69.

Labov, W. (1972), *Sociolinguistic Patterns* (Philadelphia: Gwasg Prifysgol Pennsylvania).

Powel, R. (1987), *Astudiaeth o Wallau Cymraeg Ysgrifenedig a Llafar Disgyblion 11 Oed Mewn Dwy Ysgol Gynradd*, Traethawd M.Add., Prifysgol Cymru.

Price, A. (1997), *Dadansoddiad o wallau a wneir mewn arholiadau Cymraeg i Oedolion*, Traethawd PhD., Prifysgol Morgannwg.

Selinker, L. (1972), 'Interlanguage', yn *International Review of Applied Linguistics*, 10 (3), tt. 209-31.

Tarone, E. (2009), 'A sociolinguistic perspective on interaction in SLA', yn Mackey A. a Polio C. (goln.), *Multiple Perspectives on Interaction: Second language research in Honor of Susan M. Gass* (Efrog Newydd: Routledge), tt. 41–56.

Tabl 1: Rhestr o'r gwallau ffonolegol a nodwyd

Acen bwys ar y sillaf anghywir	e.e. Mae hi niwidd ddiweddio ['ðiuədjo]. Gwaith diddyryl ['ðiðərəl] iawn. Maen nhw'n perthyn i'r ffermwr lle òl [le'ol]. Ysgol bàb ynod ['babənod].
Blaenu a gostwng y sain ganol [ə]	e.e. hainy [hæini] (heiny).
Codi'r sain blaen hanner agored ([e] > [æ])	e.e. Ond dw i ddim yn neid well [wæt] ar hyn o bryd.
Deusain Seisnigaidd [əu] yn lle 'o' Gymraeg	e.e. Dw i'n mynd i'r lle chwara efo hi, so [səu] dw i'n brysur iawn.
Deusain Seisnigaidd [əu] yn lle 'w' Gymraeg	e.e. Mae rai ohonyn nw [nəu] yn gwrthryfela yn erbyn yr iaith. Mae i reni nw [nəu] yn dangos agwedd dda. Yd w [Jədəu], achos ma'n nw'n sôn am y pethe dr wg [drəug] sy'n digwydd.
Drysu rhwng dau air sy'n swnio'n debyg i'w gilydd	e.e. Dw i meddwl mae'n derbynni (< derbyn + dibynnu) lle ti'n byw.
Gair anghywir (Rhaid cofio fod 'gwahaniaeth' yn gallu gweithredu fel ansoddair yn nhafodieithoedd y de.)	e.e. ... os dych chi'n cael dyddiad (diwrnod) prysur yn y gwaith. A pobol yn mwy gyda gilydd nawr na yn y gorffennaf (gorffennol). Ces i fy magu a fy eni yn ardal hollol Sysnigrwydd [səs'nigroið] (Seisnigaidd). Dw i ddim yn anhoffter (drwggleicio) nhw.
Llafariad fer yn lle llafariad hir mewn gair unsill	e.e. Ym mis hydref bydda i'n mynd <i>Blenheim Palace</i> i cystadlu mewn ras [ras] gyda pobol arall sy biau beic <i>Brompton</i> . Mae cath [kaθ] 'da fi.
Methu â cholli llythyren olaf rhifol o flaen enw	e.e. Ficer o gant milltir sgwâr o ... dw i. tua pump blynedd yn ôl.

Methu ag ynganu gair yn gywir	<p>e.e. Cwmni àwyran ['auəran] (awyrennau).</p> <p>Ddim wedi cyflwydio [kəv'loidjo] (cyflwyno) unrhywbeth ymwneud â Cymru.</p> <p>Dw i'n adnabyddi [adna'bædi] (adnabod) rhai peth sy'n fy atgoffa fi a (o) fy mam-gu.</p> <p>Dw i'n gweithio mewn ffyryff-fa [fər'əfva] (fferyllfa).</p>
Y ffrithiolen ddi-lais felar [χ] yn lle'r ffrwydrolen felar ddilais [k]	e.e. ach [aχ] mae'n mwynhau dawnasio.
Y ffrwydrolen felar ddi-lais [k] yn lle'r ffrithiolen ddi-lais felar [χ] neu'r ochrolen ddi-lais [t]	<p>e.e. ... os dych chi moyn bywyd hir ag iac [ja:k] (iach).</p> <p>yn anffodus y pobol ifanc yn wec [we:χ] (well) gyda cyfrifiadwr.</p>
Y sain ganol [ə] yn lle [o] mewn sillaf ddiacen	e.e. Dw i'n hoffi nofi ['nɒvjə].
Y sain ôl hanner agored hir [ɔ:] (fel y sain ôl fel yn y gair Saesneg 'brawn') yn lle'r sain hanner caeëdig	<p>e.e. Yn y nos [nɔ:s].</p> <p>Ysgol Coed y Gof [gɔ:v].</p> <p>Ma fe'n gwyllo <i>Wedi Saith</i> pob [pɔ:b] nos [nɔ:s].</p>

Tabl 2: Rhestr o'r gwallau morffolegol a nodwyd

Tabl 2.1: Gwallau yn ymwneud â'r enw

'Pob' yn rhagflaenu ffurf luosog enw	e.e. Mae pob ymwelwyr sy'n dod i mewn ...
Ansoddair yn lle enw	<p>e.e. Dw i'n meddwl hefyd pobol (â) mwy diddorol edrych ar y teledu.</p> <p>Mae 'na lot fawr o dwristaidd (twristiaid) yn yr ardal.</p>
Enw lluosog yn lle enw unigol	<p>e.e. ... pwnc y llyfra (llyfr) ydy'r problem.</p> <p>Babi ydy'r plant (plentyn) arall.</p> <p>Dwedodd yr ymwelwyr (ymwelydd) beth yn y daear dw i'n neud gyda cranc.</p> <p>Ro'n i'n meddwl am yr ymennydd fel cyhyrau (cyhyr).</p>

Enw unigol yn lle enw lluosog	<p>e.e. Dŷn nw ddim yn ystyried eu hunan fel Cymry ond fel Sais.</p> <p>Mae tair o gath gyda fi.</p> <p>Roedd 'na mwy o sefyllfa gwahanol.</p> <p>Roedd nain i a mam i yn eglwyswraig.</p>
Terfyniad lluosog anghywir	e.e. Mai 'na rai capelau [kap'elai] (capeli) sy'n gweithio efo pobol ifanc.

Tabl 2.2: Gwallau yn ymwneud â rhagenwau

Y rhagenw 'rhai' yn rhagflaenu enw unigol	<p>e.e. Dw i'n adnabyddi (adnabod) rhai peth sy'n fy atgoffa fi a (o) fy mam-gu.</p> <p>Mae rai diddordeb gyda fi.</p>
---	--

Tabl 2.3: Gwallau yn ymwneud â rhifolion

Enw benywaidd yn dilyn y rhifol 'tri'	e.e. Mae'r erthygl yn sôn am gwahaniaeth rhwng dau neu tri carfan yng Nghymru cyfoes.
Enw lluosog ar ôl rhifol	<p>e.e. Ma 'na tair ysgolion bach mewn pentrefi wahanol.</p> <p>Y tri hen trigolion o Aber yn y tafa(r)n.</p>
Rhifol gwrywaidd o flaen enw benywaidd	<p>e.e... pam mae hi'n bedwar oed.</p> <p>... os dach chi'n mynd ar y trein mae'n cymryd pedwar awr.</p> <p>Ma 'na ddau dre.</p> <p>O dro i dro rhaid imi fynd i Gaerdydd er mwyn mynd i cyfarfod ... awr a hannar os dach chi'n mynd ar y trein mae'n cymryd pedwar awr a hannar.</p>

Tabl 2.4: Gwallau yn ymwneud ag ansoddeiriau

'Arall' ar ôl enw lluosog	<p>e.e. Dw i wedi darllen lyfrau arall.</p> <p>Dw i yn hoff o siarad iaith [jəiθ] eu [əi] hunan i pobol mewn gwledydd arall.</p> <p>Es i ar y we i edrych ar y llyfrau arall yn y gyfres.</p>
---------------------------	--

Drysu rhwng graddau gwahanol yr ansoddair	<p>e.e. Bydd Rhiannon yn hena.</p> <p>Fi yw'r mwya cyflym na nhw.</p> <p>Mae hi'n gweithio yn (fwy) galed na fi.</p> <p>Ma plant yn siarad efo fi lot hawdd(ach) yn Gymraeg.</p>
Rhoi ansoddair cyffredin o flaen yr enw y mae'n ei ddisgrifio	e.e. y cyntaf wythnos o Orffennaf.

Tabl 2.5: Rhestr o wallau yn ymwneud ag arddodiaid

'Mewn' yn lle 'yn'	<p>Dach chi'n medru prynu pethau eraill mewn Tescos.</p> <p>e.e. Nesh i canu mewn Cymraeg un waith.</p>
'Yn' yn lle 'mewn'	<p>e.e. Datblyges i diddordeb yn (mewn) athronieth.</p> <p>Fi a Rhiannon yn byw yn y dou stafell wely tŷ (mewn tŷ dwy ystafell wely).</p> <p>Mae hi'n gweithio fel athrawes yn (mewn) ysgol gynradd yn Llundain.</p> <p>Roedd e yn sôn am siarad gyda pobol sy'n ddioddefi yn (mewn) ysbytai.</p>
Arddodiad anghywir	<p>e.e. Aethon ni am dro o hyd (ar hyd) y traeth.</p> <p>Cafodd e ei ysbrydoli o'r (gan y) gerdd.</p> <p>Doedd dim problem i fi a Bob siarad Ffrangeg ar ôl (yn ôl) fy mam ond pobol sy'n siarad Cymraeg mae'n hollol wahanol.</p> <p>dros (o) bobol ifanc i bobol hen.</p>
Hepgor 'i' ar ôl yr arddodiad cyfansawdd 'tu allan i'	e.e. Tu allan y swydd(f)a.

Hepgor arddodiad	<p>e.e. Bydd mwy ____ diddordeb gyda'r Llywodraeth brezennol yn gofal (gofalu) am eu hunan na'r Alban ... Cymru neu Gogledd Iwerddon.</p> <p>Dwedodd yr erthygl y pethau sy'n effeithio ____ Cymru i'r drwg roedd y De(dd)f Uno gan Harri'r Wythfed.</p> <p>Mae (h)i'n pŵer newydd gyda'r Cynulliad nawr yw'r cyfrifoldeb ____ (dros) yr iaith.</p> <p>Mae Harold Carter yn meddwl nawr mae grwpiau yn dod ____ (at) i gilydd.</p>
Hepgor arddodiad a rhagenw	e.e. Mae llawer o diddordeb gyda'r ____ (fi yn y) cyfryngau.
Hepgor ymadrodd adferfol	e.e. Dw i'n mwynhau pêl-fas (yn fawr) iawn.

Tabl 2.6: Dewis yr enw anghywir am gyfnod o amser

'Blwyddyn' yn lle 'blynedd' neu 'blwydd'	<p>e.e. Bu farw un pan o'n i dim ond un flwyddyn (flwydd) a hanner a'r un arall pan o'n i'n pedwar oed.</p> <p>Ma hi'n tua ddau flwyddyn a hanner.</p>
'Diwrnod' yn lle 'dydd'	e.e. Bob diwrnod w i'n ceisio dysgu gair newydd.
Trin 'blwyddyn' fel enw gwrywaidd	e.e. Mae hi yn ... tri deg dau oed.

Tabl 3: Rhestr o'r gwallau morffoffonolegol a nodwyd

Camdreiglo neu fethu â threiglo ar ôl rhagenw blaen	<p>e.e. Cafodd (e) ei magu gan ei r(i)eni cu.</p> <p>Cafodd Mathew ei eni a'i magu yng Cymru.</p> <p>Ces i fy magu a fy ____eni yn ardal hollol Sysnigrwydd.</p> <p>Maen nw wedi cael i (eu) ____eni yn y gorllewin o Gymru ag wedi byw i (eu) bywyd i gyd yna.</p>
Drysu rhwng treigladau	e.e. Mae pwysig w i'n credu i gneud cymaint â sy fosib .

Methu â threiglo 'dau/dwy' ar ôl y fannod	<p>e.e. O'dd llun gyda fe o'r dau ohonyn nw yn noeth yn (e)i gwely.</p> <p>Roedd fy taid-cu y dau ohonyn nhw yn glywyr (glowyr).</p> <p>Yn yr arthygl mae e'n dweld (gweld) bydd cyfrifoldeb gyda'r dwy garfan.</p>
Methu â threiglo ymadrodd adferfol	e.e. Ma fe'n gwyllo <i>Wedi Saith</i> pob nos.
Methu â threiglo ansoddair ar ôl enw benywaidd unigol (Rhaid cofio fod yna duedd i 'bach' beidio â threiglo ar ôl enw benywaidd unigol yn y gogledd.)	<p>e.e. Mae'n ynys bach dim ond dwy filltir gan chwech ar hugain milltir.</p> <p>Os dw i isho prynu rhywbeth Cymraeg dw i'n mynd i'r siop Gymraeg lleol.</p> <p>Roedd stori diddorol ... roedd stori rhyfeddol hefyd.</p> <p>W i'n dysgu athronieth pur.</p>
Methu â threiglo ar ôl 'yn traethiadol'	<p>e.e. A pobol yn mwy gyda gilydd nawr na yn y gorffennaf.</p> <p>I mi roedd yr erthygl yn cyfoes iawn.</p> <p>Mae'n pwysig rhoi enghraifft dw i'n credu i bobol ifanc.</p> <p>Ma fe'n pum deg naw.</p>
Methu â threiglo ar ôl sangiad	<p>e.e. ... o'dd 'na llawer o myfyrwyr yno.</p> <p>Ma 'na tair ysgolion bach mewn pentrefi wahanol.</p> <p>Oedd 'na côr.</p> <p>Roedd gen i mwy o gwestiynau.</p>
Methu â threiglo ar ôl y cysylltair 'a'	<p>e.e. Ces i pamffledi a cylchgronau am ddiogelwch ar y ffyrdd.</p> <p>Cafodd e ei mabwysiadu gan teulu yma a talodd y teulu ei gwaith gyda'r teulu ...</p>
Methu â threiglo ar ôl y nodydd agweddol 'newydd'	<p>e.e. Dw i wedi newydd darllen y llyfr <i>Invictus</i>.</p> <p>Llyfr sydd yn newyddcael i gyhoeddi gan Harold Carter. Mae yn niwid ['niwid] (newydd) gorffen ei pedwar blwyddyn.</p>
Methu â threiglo ar ôl y rhifol 'dau' neu 'dwy'	<p>e.e. Dros y dwy blynedd yn <i>Nigeria</i> ...</p> <p>Mae gen i ddau brawd sy'n plismon.</p>
Methu â threiglo ar ôl y rhifol 'un' benywaidd	e.e. Mae un merch gyda fi.

Methu â threiglo ar ôl yr ansoddair 'hollol'	e.e. A mae yn hollol cywir hefyd. Mae hi'n dod o deulu hollol Cymraeg . Roedd hi'n hollol gwahanol .
Methu â threiglo ar ôl yr ansoddair 'prif'	e.e. y prif cymeriad yw Mr Cadwalader.
Methu â threiglo ar ôl yr ansoddair 'unig'	e.e. Dyna'r unig peth ma fe'n neud.
Methu â threiglo ar ôl yr arddodiad 'am'	e.e. Es i i'r ysgol yn Llundain am dwyluned . Mae'n bosib cerdded am ... deigen munud bob yn ail jirnod [ˈdʒɪrnod] (diwrnod). Nesh i byw yn y neuadd am dwyluned . Roiais i gwybodaith am gwirfoddolwyr .
Methu â threiglo ar ôl yr arddodiad 'ar'	e.e. Ar diwedd dydd hir mae'n anodd canolbwyntio ar bethau. Dw i'n gwbod ar dechrau y ffilm mae <i>Hedd Wyn</i> yn mynd.
Methu â threiglo ar ôl yr arddodiad 'at'	e.e. Mae beiocemeg yn agos at meddygiaeth .
Methu â threiglo ar ôl yr arddodiad 'i'	e.e. Mae'n dod i Cymru i fyw. Nes i symud nôl i Lloegr . Dw i'n dod yno dwywaith yr wythnos i dysgu Cymraeg. Roedd raid imi defnyddio cyfrifiadron.
Methu â threiglo ar ôl yr arddodiad 'o'	e.e. Daeth fy ngŵr o Lloegr . Dim ond tipyn bach o mân siarad yn y swyddfa. Does dim digon o pobol sydd yn siarad Cymraeg. Dw i wedi prynu ychydig o llyfrau yn y cyfres ...
Methu â threiglo ar ôl yr arddodiad 'yn'	e.e. Cafodd Mathew ei eni a'i magu yng Cymru . Ma lot yn mynd i'r ysgol yn Bangor . Yn Cymru . Yn Pen-lan .
Methu â threiglo berfenw mewn cymal perthynol anunion	e.e. ... neud rhywbeth man nhw'n ____ (ei) mwynhau .

Methu â threiglo enw benywaidd ar ôl y rhifol 'un'	e.e. Dim ond un braich sy gyda fe. Dim ond un merch .
Methu â threiglo enw benywaidd unigol ar ôl y fannod	e.e. Dw i'n teimlo mae'n haws i fi ddeall y pobol yn y nofel efallai. ... achos mae'n gêm yn y gwlad . Dw i'n parhau gyda ... y blwyddyn nesaf. Mae hi'n ymgeisydd dros y Plaid Geidwadol.
Methu â threiglo gwrthrych uniongyrchol y ferf	e.e. Ces i pamffledi a cylchgronau am ddiogelwch ar y ffyrdd. Nesh i byw yn y neuadd am dwy flynedd. Nesh i canu mewn Cymraeg un waith. ... felly dechreuas i meddwl am rywbeth arall.
Methu â threiglo llythyren gyntaf berf negyddol	e.e. Bydda fe ddim yn deg tasen nw'n ceisio plesio un fath o berson.
Treigladd meddal ar ôl y geiryn cymharol 'na'	e.e. Mae'n ddangos mwy na ddwy ochor Nigel.
Treigladd meddal ar ôl 'can(t)'	e.e. Dw i'n meddwl bod y Llywodraeth yn roi wyth cant fil o bunnoedd i gynnal y gwasanaeth.
Treigladd meddal ar ôl ffurf wrywaidd y rhifol 'un'	e.e. Bydda fe ddim yn deg tasen nw'n ceisio plesio un fath o berson.
Treigladd meddal ar ôl y goleddfydd 'eitha'	e.e. Mae'n eitha ddrwg . Eitha dda , ond ar diwedd dydd hir mae'n anodd canolbwyntio ar bethau. Roedd yr ysgol gynradd yn eitha Gymra'g . Roedd e'n eitha __wahanol.
Treigladd meddal yn lle'r treigladd trwynol	e.e. Roedd o wedi cyfarfod [fy] fam i yna. Mi ges i fy __eni yn [saib] <i>Lincolnshire</i> .
Treiglo ansoddair ar ôl enw gwrywaidd unigol	e.e. Cafodd swydd fel gohebydd mwyngloddio gyntaf yn yr Unol Daleithiau. El bywyd fel aelod o teulu gryf . Gwaith __wirfoddol. Mae cysylltiad gryf gyda fi â rygbi.

Treiglo ansoddair ar ôl enw lluosog	e.e. Ma 'na tair ysgolion bach mewn pentrefi _wahanol. Yn y dyddia g ynnar roedd yr adroddiadau yn dwyieithog.
Treiglo ar ôl berfenw	e.e. Dw i wedi darllen l yfrau arall. Mi nesh i penderfynu _ofyn i Aled.
Treiglo ar ôl y rhagenw blaen 3 pers. llu. [eu]	e.e. Cafodd y plant i f agu yng ngogledd Iwerddon. Mae cwpwl o ferched yn cael i (eu) ladd.
Treiglo ar ôl y rhifol benywaidd 'tair'	e.e. tua tair __waith y flwyddyn
Treiglo ar ôl yr enw 'arfer'	e.e. Ro'n i'n arfer f ynd i ... gwersi cerddoriaith,
Treiglo berfenw ar ôl 'yn agweddol'	e.e. Roedd pobol yn _ofyn imi ddysgu pethe fel moeseg. Mai camgymeriade fel 'na yn dd igwidd. Mae'n dd angos mwy na ddwy ochor Nigel.
Treiglo berfenw ar ôl 'yn agweddol'	e.e. Mae yn dd angos ei bywyd fel technegydd yn yr ysgol.
Treiglo enw a ragflaenir gan 'dim'	e.e. Does gen i ddim l awer o amser sbâr.
Treiglo enw gwrywaidd ar ôl y fannod	e.e. Mae hi'n dod o'r _ogledd. Pan esh i am y d ro g ynta oedd 'na eira ar y mynyddoedd. Fwynheues i'r l yfr yn enfawr.
Treiglo goddrych prif gymal	e.e. Yn y dre mae l awer o bobol yn gweithio allan yr ardal.
Treiglo gwrthrych ar ôl berfenw	e.e. Ar un llaw dych chi'n gallu gweld l awer o bobol ifanc yn cadw'n heini.

Tabl 4: Rhestr o wallau yn ymwneud â chystrawen

Tabl 4.1: Gwallau yn ymwneud â'r ferf

Tabl 4.1.1: Gwallau yn ymwneud â'r amser presennol

'Mae' mewn cymal negyddol	<p>e.e ... lle mae pobol ddim yn i nabod ei gilydd o gwbl.</p> <p>Ella ma rhywun ddim yn gofyn be nesh ti chware yn yr ysgol gynradd.</p> <p>Mae hwnna ddim yn meddwl unrhyw beth i fi.</p> <p>Mae pethe jyst ddim yn gweithio ma's rhyngddyn nw.</p>
'Mae' yn y gorffennol	e.e. Ar y pryd mae (roedd) pobol du ddim yn cefnogi'r fîm rygbi.
Cyplad gyda'r adferf gofynnol 'pam'	e.e. Pam yd hi'n siarad Cymraeg?
Dau nodydd agweddol yn digwydd gyda'i gilydd	<p>e.e. Dw i wedi newydd darllen y llyfr <i>Invictus</i>.</p> <p>Llyfr sydd yn newydd cael i gyhoeddi gan Harold Carter.</p> <p>Mae yn niwid (newydd) gorffen ei pedwar blwyddyn.</p>
Dechrau brawddeg enwol â 'mae'	e.e. Mae Robin yw fy nhiwtor.
Hepgor 'mae'	e.e. Mae'n anodd gwbod pryd ____ (mae) pethau'n digwydd.
Hepgor nodydd agweddol	<p>e.e. Dw i ddim erioed ____ (wedi) prynu llyfra yn Tescos.</p> <p>Yn yr hen dyddia roedden nhw ____ (yn) gweithio efo nhw hefyd.</p> <p>Yn yr hen dyddia roedden nhw ____ (yn) gweithio efo nhw hefyd.</p>
Nodydd agweddol gydag enw sy'n gweithredu fel berfenw	<p>e.e. Dw i'n isha siarad am bwysig i gadw'n heiny.</p> <p>Yn y bore dw i'n isha paned o goffi neu llawer o bishgedi.</p>

Tabl 4.1.2: Gwallau yn ymwneud â'r amser gorffennol cryno

'Yn' fel rhan o ferf gryno	<p>e.e. Dechreuodd y Tsiecs a'r Slofac yn datblygu eu iaith eu hunin.</p> <p>Dwedodd hi dyle Gwynfodd (Gwynfor) ddim yn siarad Cymra'g gyda pobol sy'n siarad Cymra'g os bydd pobol ddim yn deall yr iaith yn agos.</p> <p>Allan nw ddim yn dianc.</p>
Berfenw yn lle ffurf bersonol y ferf	e.e. Mi gwithio [gweithiais] fel ficer ... yn de Lloegr.
Hepgor terfyniad berfol personol	e.e. Cyraedd___ Griffith Jenkin Griffiths Efrog Newydd a darganfuodd e bod Cymry Cymraeg yn byw ym Mhennsylvania.
Y presennol perffaith yn lle'r gorffennol cryno	<p>e.e. Dw i ddim wedi clywed ohonyn nhw (Chlywais i ddim amdanyn nhw) cyn imi ddechre dysgu Cymrâg.</p> <p>Dw i wedi cael (Ces i) fy ngeni yn Cymru.</p> <p>Dw i wedi colli (Collais i) <i>National Service</i>.</p> <p>Dw i'n meddwl i fod e'n awgrymu efallai bod hi'n well os dwi wedi sgrifennu (ysgrifennais i) <i>British</i>.</p>

Tabl 4.1.3: Gwallau yn ymwneud â'r arferiadol

Y gorffennol syml yn lle'r gorffennol arferiadol	<p>e.e. Siaradodd y ferch Saesneg â fi. (Roedd y ferch yn arfer siarad â fi.)</p> <p>Rhedodd e siop <i>antiques</i>. (Roedd e'n arfer ...)</p>
Y presennol arferiadol yn lle'r gorffennol arferiadol	<p>e.e. Dw i (Do'n i) ddim yn siarad Cymraeg pan o'n i'n ifanc.</p> <p>Mewn cenedl(aeth) dŷn nw (do'n nhw) ddim yn ystyried eu hunan fel Cymry ond fel Sais (Saeson).</p>
Yr amodol yn lle'r presennol arferiadol	e.e. Hoffwn i gerdded yn y wlad (Ro'n i'n hoffi ...); hoffwn i gerdded ar lan y môr. (Ro'n i'n hoffi ...)

Tabl 4.1.4: Gwallau yn ymwneud â'r amodol

Y dyfodol yn lle'r amodol	e.e. O'n i'n meddwl os o'n i isho neud rhywbeth yn y dyfodol ... bydd (byddai) hi'n well ... Awgrymodd y ffrind bydd (byddai) California y lle i fod.
---------------------------	--

Tabl 4.1.5: Gwallau yn ymwneud â'r goddefol

Defnyddio'r gystrawen feddiannol i ddynodi'r goddefol	e.e. Roedd gynno fo (Cafodd e) ei eni yng Cymru.
---	---

Tabl 4.1.6: Gwallau yn ymwneud â'r negyddol

Geiryn rhagferfol cadarnhaol mewn brawddeg negyddol	e.e. Mi oedd y fîm ddim yn dda iawn.
---	---

Tabl 4.2: Gwallau yn ymwneud ag is-gymalau

Tabl 4.2.1: Gwallau yn ymwneud â'r cymal perthynol

Gorffen cymal perthynol ag arddodiad heb ei redeg	e.e. Ma'n nw'n gallu gweld y perygl mae'r iaith o dan . Nid rîli rywbeth o'n i'n arfer efo .
Hepgor ffurf berthynol presennol 'bod'	e.e. Beth maen nw'n meddwl ____ (sydd) yn mwyaf pwysig.
Prif gymal yn lle cymal perthynol	e.e. Y trydydd grŵp yw pobol cawson nhw i geni yng Nghymru a dyna fe.

Tabl 4.2.2: Gwallau yn ymwneud â'r cymal enwol

'Mae' neu 'oedd' a 'bod' mewn cymal enwol	<p>e.e. Dw i ddim yn meddwl bod mae'n anodd.</p> <p>Mae'r erthygl yn dweud bod mae Harold Carter yn honni bod tair carfan yng Nghymru o bobol sy'n meddwl maen nw'n Cymry.</p> <p>Oedd yr ysgol yn meddwl bod oedd yn syniad da.</p>
'Mae' neu 'oedd' yn lle 'bod' mewn cymal enwol	<p>e.e. Dw i meddwl mae'n derbynni (dibynnu) lle ti'n byw.</p> <p>Dw i'n meddwl maen nhw'n eitha ifanc.</p> <p>Mae Harold Carter yn meddwl nawr mae grwpiau yn dod i gilydd.</p> <p>Mae'n bosib mae'n myn lawr i Tesco i neud siopa.</p>
Hepgor 'bod' ar ddechrau cymal enwol	<p>e.e. Dw i'n credu ____ pris y jim ... ddrud iawn.</p> <p>Dw i meddwl ____ pobol yn rhy brysur ar hyn o bryd.</p>
Hepgor y cyplad mewn cymal enwol bwysleisiol	<p>e.e. Dim ond tocyn dychwel(y)d ____ gyda jenkins i mynd i America.</p> <p>Fel mae'r erthygl yn dweud mai cyfrifoldeb y Cymry Cymraeg ____ bydio (peidio) â neud Cymru di-Gymraeg deimlo eilradd.</p>
Hepgor y cysylltydd sy'n rhagflaenu cymal enwol pwysleisiol	<p>e.e. Dwedodd yr erthygl ____ y pethau sy'n effeithio Cymru i'r drwg roedd y De(dd) f Uno gan Harri'r Wythfed.</p>

Tabl 4.3: Gwallau yn ymwneud â'r ymadrodd enwol

Tabl 4.3.1: Gwallau yn ymwneud â'r fannod

Hepgor y fannod	e.e. Mi es i __ brifysgol yng Nghaerdydd.
Y fannod o flaen ymadrodd genidol	<p>e.e. Dyn ni'n cwrdd yn y dafarn Rhydypennau.</p> <p>Mae'r iaith y gogledd yn eitha gwahanol i iaith y dde.</p> <p>Maen nw'n mynd i'r Ysgol Gwynlliw nawr.</p> <p>Roedd diddordeb mawr gyda'r perchenog y papur newydd mewn mwynloddi(o).</p>

Tabl 4.3.2: Gwallau yn ymwneud â'r gystawen feddiannol

Rhagenw annibynnol yn lle rhagenw blaen meddiannol ⁶	<p>e.e. Bydd pobol yn clywed fi'n gneud camgymeriadau.</p> <p>Mae'n helpi fi</p> <p>mar petha ma 'di rili __ taro hi.</p> <p>ma'r teulu i gyd ar ochr fi yn Llundain.</p>
---	--

Tabl 4.4: Gwallau yn ymwneud â'r frawddeg enwol

Tabl 4.4.1: Gwallau yn ymwneud ag 'yn traethiadol'

'Yn traethiadol' o flaen arddodiad	e.e. Ma hi'n tua ddau flwyddyn a hanner.
Hepgor 'yn traethiadol'	<p>e.e. Mae fy ngŵr i __ ffotograffydd.</p> <p>Pobol sy'n teimlo __ cryf bod nhw'n Cymro.</p> <p>Roedd __ stori diddorol ... roedd __ stori rhyfeddol hefyd.</p> <p>Roedd fy holl teulu __ pobol o Gymru.</p>

⁶ Gan fod yr arfer hwn mor gyffredin erbyn hyn, a ddylid ei ystyried yn wall yn yr iaith lafar bellach?

Tabl 4.5: Gwallau yn ymwneud â'r cymal arddodiadol

'Yn' fel rhan o gymal arddodiadol	e.e. Roedd anodd i fy mam-gu yn cerdded.
Nodydd agweddol mewn cymal arddodiadol	e.e.... cyn i fi wedi ymddeol.
Presennol 'bod' yn lle cymal arddodiadol	e.e. Maen nw'n hoffi pobol o Bryden cyn maen nw'n cwrdd â ni.

Tabl 4.6: Defnyddio'r ymateb anghywir i gwestiwn caeëdig

Ymateb anghywir i gwestiwn yn y gorffennol amherffaith	<p>e.e. <i>Oedd taid a nain yn byw yn sir Fôn?</i> (cyfwelydd) Nag oedd. (cyfwelai)</p> <p><i>Oeddet ti'n mynd i'r eglwys yn blentyn?</i> (cyfwelydd) Oedd, oedd. (cyfwelai)</p> <p><i>Oes teulu gyda chi?</i> (cyfwelydd) Ydw. Mae pedwar o blant gyda fi. (cyfwelai)</p>
Ymateb anghywir i gwestiwn yn y gorffennol syml	e.e. <i>Feddylloch chi am fynd i'r fyddin erioed?</i> (cyfwelydd) Nag ydw. (cyfwelai)
Ymateb anghywir i gwestiwn yn y presennol	<p>e.e. <i>Ydych chi'n gweithio bob dydd?</i> (cyfwelydd) Nac ydy. (cyfwelai)</p> <p><i>Mae hi gyda chi trw'r dydd?</i> (cyfwelydd) Ydw. (cyfwelai)</p> <p><i>Mae llawer o deulu 'da chi o hyd ym Manceinion, oes e?</i> (cyfwelydd) Ydy. (cyfwelai)</p> <p><i>O'n nw wedi cadw i hiaith?</i> (cyfwelydd) Ydyn. (cyfwelai)</p>

Tabl 5: Rhestr o'r gwallau rhyngieithol a nodwyd

'i' diangen ar ôl berfenw (yn dilyn y patrwm Saesneg gyda 'to')	<p>e.e. Dw i'n trïo i ddefnyddio'r amser i ymarfer.</p> <p>Mae'n anodd i benderfynu os mae'r wefan yn anghywir.</p> <p>Dw i'n meddwl mae'n bwysig i gadw'n heiny.</p>
'i' diangen ar ôl ffurf bersonol y ferf gryno (yn dilyn y patrwm Saesneg gyda 'to')	e.e. Penderfynodd e i ymweld ag Ewrop.
'Cael' yn dynodi meddiant	e.e. Mae rhai pobol yn cael teimladau cryf bod pethau yn anodd.

Drysu rhwng 'treulio' a 'gwario'	e.e. Treuliais i ... deg punt yn hawdd iawn.
Gair neu ymadrodd Saesneg yn lle un Cymraeg	e.e. Dechreuodd i (e) gweithio dros y rheilffordd ym Maesteg. Dim siocled no: (na) bishgediz. Doedd dim llawer o pobol yn hyfforddi'r clÿb [kləb] (clwb). Dw i isio teimlo more [mo:] (yn fwy) rhan y gymundeb (cymuned) Cymraeg.
Genidol Seisnigaidd	e.e. Ar ôl y cyfieithiad o 'r Beibl gan William Morgan. Y tri hen trigolion o Aber yn y tafa(r)n. Maen nw wedi cael i (eu) eni yn y gorllewin o Gymru ag wedi byw i (eu) bywyd i gyd yna ...
Gosod ymadrodd ansoddeiriol o flaen enw	e.e. Fi a Rhiannon yn byw yn y dou stafell wely tŷ (tŷ dwy ystafell wely).
Rhagflaenu cymal perthynol â rhagenw gofynnol (fel y gwneir yn y Saesneg)	e.e. Ma plant pwyl sy mynd i'r ysgol yn cael rhieni pwyl sy'n byw yn y dre hefyd.
'i ddim' yn dynodi 'peidio â'	e.e. Oedd e'n sôn dyw e ddim ishe i bobol sydd ... cyfrifoldeb o'r Cymry Cymra'g yw i ddim (peidio â) neud pobol ddiGymra'g yn teimlo'n eilradd.

Tabl 6: Y nifer o wahanol fathau o wallau iaith llafar a adnabuwyd yn yr astudiaeth hon

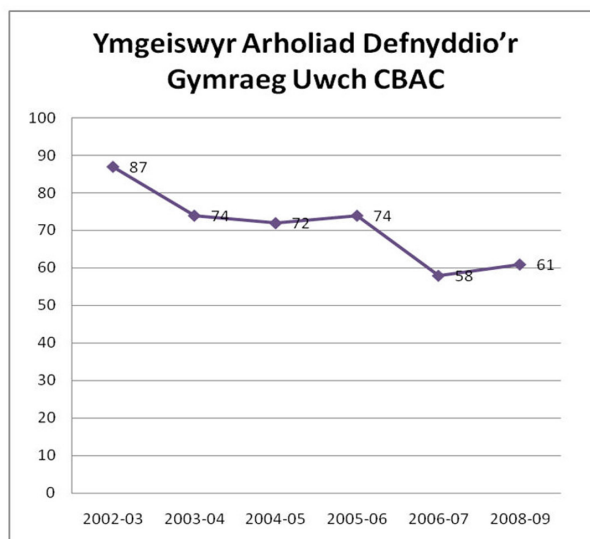
Math o wall iaith llafar	Nifer
Ffonolegol	16
Morffolegol	22
Morffoffonolegol	41
Cystrawennol	47
Cyfanswm	126

Tabl 7: Amledde gwallau iaith llafar hysbyswyr unigol

Gwall	Hysbysydd	Rhyw	Lefel yr arholiad	Nifer y gwallau a nodwyd
'i' ymwithiol mewn brawddeg enwol	1	B	C	2
	2	B	C	4
'Mae' mewn brawddeg negyddol	3	G	U	2
	4	B	U	3
Arddodiad anghywir	5	G	U	4
	6	B	U	6
Ateb anghywir	3	G	U	3
	5	G	U	4
Camynganu gair neu ymadrodd	7	B	U	8
	6	B	U	3
	8	B	U	3
	5	G	U	32
Gair anghywir	6	B	U	8
	3	G	U	6
	5	G	U	2
Methu â threiglo ar ôl yr arddodiad 'o'	1	B	C	3
	9	G	C	1
	8	B	U	3
	5	G	U	5
	6	B	U	5
Methu â threiglo 'dau' neu 'dwy' ar ôl y fannod	7	B	U	2
	5	G	U	3
Methu â threiglo ar ôl yr arddodiad 'i'	3	G	U	2
	5	G	U	4
Methu â threiglo ar ôl 'yn traethiadol'	10	G	C	2
	11	G	C	3
	3	G	U	4
	5	G	U	14
	7	B	U	3
	6	B	U	12
Methu â threiglo gwrthrych uniongyrchol y ferf	1	B	C	1
	5	G	U	8
	7	B	U	3
	6	B	U	4
Presennol perffaith yn lle'r gorffennol cryno	6	B	U	6
	9	G	C	2
	11	G	C	2
	3	G	U	16
Rhagenw annibynnol yn lle rhagenw blaen meddiannol	3	G	U	2
	4	B	U	5

Rhifol gwrywaidd o flaen enw benywaidd	7	B	U	2
	4	B	U	2
Treiglo ansoddair ar ôl enw gwrywaidd	1	B	C	1
	3	G	U	2
Treiglo ar ôl y goleddfydd 'eitha'	3	G	U	6
	8	B	U	2

Ffig. 1 Niferoedd ymgeiswyr arholiadau Defnyddio'r Gymraeg: Uwch rhwng 2003 a 2009

Ffig. 2: Canrannau o'r gwahanol fathau o wallau iaith llafar a adnabuwyd yn yr astudiaeth hon

Y nifer o wahanol fathau o wallau iaith llafar a adnabuwyd

